

Załącznik 1
do Strategii Rozwoju
Ponadlokalnego dla Partnerstwa
Turystyczne Bieszczady na lata
2025–2030

***Ewaluacja trafności, przewidywanej skuteczności
i efektywności realizacji Strategii Rozwoju
Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne
Bieszczady na lata 2025–2030 – ewaluacja ex-ante***

Wrzesień 2025

Spis treści

Wstęp	3
1. Partycypacyjny charakter dokumentu	5
1.1. Nabór fiszek projektowych.....	6
1.2. Konsultacje społeczne Strategii.....	9
1.3. Opiniowanie przez Zarząd Województwa.....	16
2. Ocena poprawności, kompletności, adekwatności i trafności projektu Strategii	17
3. Weryfikacja założeń Strategii wobec zapisów dokumentów wyższego rzędu	22
Podsumowanie.....	23
Spis tabel	24

Wstęp

Ewaluacja jest procesem mającym za zadanie ocenę jakości oraz wartości przebiegu i efektów wdrażania danej polityki czy interwencji publicznej. Choć nie jest to badanie naukowe, monitoring czy audyt, to dzieli z tymi narzędziami wiele wspólnych cech. Ewaluacja może być przeprowadzona na każdym etapie projektu, dokumentu czy programu – w tym przypadku *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030* (dalej: Strategia). Ewaluacja *ex-ante* przeprowadzana jest przed działaniem, w tym przypadku przed przyjęciem i wdrożeniem Strategii. Ma ona ocenić trafność zamierzonych działań i projektów zgodnie z głównymi założeniami/celami dokumentu. Ewaluacja *mid-term*, często nazywana też ewaluacją *on-going*, to badanie prowadzone podczas wdrażania Strategii – ocenia osiągnięte etapy, produkty i rezultaty. Daje możliwość modyfikacji działania, tak aby lepiej spełniało zamierzone cele. Natomiast ewaluacja *ex-post* jest to najpopularniejsze tego typu badanie. Przeprowadzana po zakończeniu wdrażania Strategii, ma na celu zbadanie długotrwałych rezultatów, a także ocenia realizację poszczególnych etapów oraz stopień realizacji zakładanych celów.

Każda z wyżej wskazanych ewaluacji ma określone zastosowanie i metodologię. Niniejszy raport dotyczy przeprowadzonej ewaluacji *ex-ante*, tj. uprzedniej ewaluacji trafności, przewidywanej skuteczności i efektywności realizacji dla projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*. Proces ewaluacji rozpoczął się wraz z konsultacjami społecznymi projektu Strategii – niniejszy raport pokazuje procedurę oraz zmiany, jakie zachodziły w dokumencie Strategii w trakcie jego konsultowania, opiniowania i w wyniku ewaluacji.

Wiele elementów Strategii stanowi przedmiot ewaluacji *ex-ante*. Badanie to m.in. weryfikuje poprawność, kompletność, adekwatność, trafność i aktualność wniosków wynikających z diagnozy i tłumaczy przyczyny potencjalnych zmian. Ewaluacja ta ocenia również poprawność określonych działań i ich realność w kontekście dostępnych zasobów. Istotnym elementem ewaluacji jest również weryfikacja założeń wobec zapisów dokumentów wyższego rzędu.

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198) wprowadziła obowiązek przeprowadzenia ewaluacji uprzedniej, nie wspominając o ewaluacji śródkresowej ani końcowej. Ewaluacja wydaje się jednak być bardzo ważnym procesem nie tylko przed, ale też w trakcie i po realizacji dokumentu.

W Strategii przyjęto więc następujący schemat ewaluacyjny:

- Ewaluacja *ex-ante* – Raport (przed realizacją Strategii),
- Ewaluacja *on-going* (na bieżąco, w trakcie wdrażania Strategii),
- Ewaluacja *mid-term* (w połowie okresu realizacji Strategii),
- Ewaluacja *ex-post* (na zakończenie realizacji Strategii).

W przypadku ewaluacji *ex-ante*, wyróżnia się cztery podstawowe kryteria¹:

- trafności celów strategicznych i planowanych działań względem zidentyfikowanych problemów lub wyzwań;
- przewidywanej skuteczności działań na rzecz realizacji celów oraz metod ich wdrażania i zabezpieczenia odpowiednich zasobów;
- przewidywanej efektywności sumy zasobów przeznaczonych na realizację działań;
- spójności wewnętrznej między jej celami a priorytetami i działaniami oraz zewnętrznej, między założeniami strategii a założeniami dokumentów wyższego rzędu lub równorzędnymi.

Ewaluacja *ex-ante* Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030 wykonana została w sposób partycypacyjny, jednocześnie jest efektem pracy wewnętrznej: Urzędu Gminy Cisna, Urzędu Gminy w Baligrodzie, Urzędu Gminy Olszanica, Urzędu Gminy Solina, Urzędu Gminy Komańcza oraz podmiotu zewnętrznego – Wykonawcy dokumentu Strategii. Przyjmuje się, że jeżeli projekt Strategii powstawał w sposób partycypacyjny, to nie jest konieczne prowadzenie ewaluacji jako całkowicie osobnego działania, dublującego wcześniejsze. Raport z ewaluacji *ex-ante* może pokazywać procedurę oraz zmiany, jakie zaszły w dokumencie Strategii w wyniku przeprowadzenia ewaluacji.

¹ *Strategia Rozwoju Gminy – Poradnik Praktyczny*, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji na zlecenie Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej.

1. Partycypacyjny charakter dokumentu

Opracowanie *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030* obejmowało szereg działań partycypacyjnych:

1. Badanie ankietowe w dniach 19.06–11.07.2025 r. przeprowadzone wśród mieszkańców gmin Partnerstwa, na potrzeby procesu diagnostycznego, w celu opracowania *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*. Informacja o badaniu wraz z wzorem ankiety została podana do publicznej wiadomości na stronie internetowej gmin Partnerstwa. W badaniu ankietowym wzięło udział 117 osób.
2. Badanie ankietowe w dniach 19.06–11.07.2025 r. skierowane do podmiotów branży turystycznej, które miało na celu poznanie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, aktualnych potrzeb oraz kierunków rozwoju obszaru. Ankieta była dostępna w wersji on-line oraz w wersji papierowej. W badaniu wzięło udział 75 osób.
3. Różnego rodzaju spotkania:
 - 22 listopada 2022 r. – informacyjne przedstawicieli Partnerstwa;
 - 31 sierpnia 2023 r. – informacyjne przedstawicieli Partnerstwa;
 - 10 marca 2025 r. – informacyjno-warsztatowe przedstawicieli Partnerstwa (dyskusje na temat kluczowych działań do realizacji w zakresie rozwoju Bieszczad);
 - 24 marca 2025 r. – informacyjno-warsztatowe przedstawicieli Partnerstwa (dyskusje na temat założeń i priorytetowych zadań do realizacji w ramach Strategii);
 - 23 maja 2025 r. – spotkanie z przedstawicielami Departamentu Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, dotyczące omówienia zakresów projektów planowanych do dofinansowania z Programu Regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027* w ramach Działania 6.2 *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast*;
 - 24 czerwca 2025 r. – wywiady grupowe dla interesariuszy w Wańkowej (Gmina Olszanica):
 - 12:00 – sektor finansów publicznych;
 - 14:00 – branża turystyczna;
 - 16:00 – organizacje pozarządowe.
 - 25 czerwca 2025 r. – warsztaty otwarte na potrzeby opracowania Diagnozy sytuacji obszaru Partnerstwa Turystyczne Bieszczady w Polańczyku (Gmina Solina) oraz Strategii:
 - 10:00 – branża turystyczna;
 - 13:00 – organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
 - 16:00 – warsztaty otwarte dla mieszkańców.
 - 31 lipca 2025 r. – wywiady grupowe otwarte w zakresie Strategii Partnerstwa Turystyczne Bieszczady (formuła online):

- 10:00 – sektor publiczny;
 - 12:00 – branża turystyczna;
 - 16:00 – organizacje pozarządowe i grupy nieformalne;
 - 18:00 – otwarte dla mieszkańców i innych podmiotów.
4. Wiele rozmów telefonicznych i osobistych (spotkania „robocze”) oraz korespondencji e-mailowej między autorami Strategii i współtworzącymi ją członkami Zespołu Koordynacyjnego oraz Komitetem Sterującym.
 5. Nabór tzw. fiszek projektowych (propozycji projektów do realizacji w ramach Strategii), który odbył się w terminie 19.06–11.07.2025 r.
 6. Konsultacje społeczne projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*, przeprowadzone w dniach 05.08–08.09.2025 r.
 7. Ponadto zostały zorganizowane zostały spotkania:
 - 02.07.2025 r. – informacyjne (etap diagnozy):
 - spotkanie Zespołu Koordynacyjnego;
 - spotkanie Komitetu Sterującego.
 - 10.07.2025 r. – informacyjno-warsztatowe (podsumowanie diagnozy i rozpoczęcie kształtowania założeń Strategii):
 - spotkanie Zespołu Koordynacyjnego;
 - spotkanie Komitetu Sterującego.
 - 23.07.2025 r. – spotkanie Komitetu Sterującego z Lasami Państwowymi, dotyczące planowanych przebiegów szlaków rowerowych na terenie Partnerstwa.
 - 25.07.2025 r. – spotkanie robocze przedstawicieli Partnerstwa (dyskusja na temat projektów strategicznych).
 - 01.08.2025 r. – konsultacyjne posiedzenie Komitetu Sterującego Partnerstwa .
 - 26.08.2025 r. – konsultacyjne z mieszkańcami Partnerstwa.

Na każdym etapie tworzenia dokumentu, wszystkie zainteresowane osoby miały zapewnioną możliwość wyrażenia swojej opinii, udziału w dyskusjach, złożenia uwag do projektów dokumentów, dlatego też należy stwierdzić, że Strategia powstała w sposób partycypacyjny.

1.1. Nabór fiszek projektowych

Nabór fiszek projektowych został przeprowadzony w terminie 19.06–11.07.2025 r. Wypełnioną fiszki projektową zainteresowani mogli złożyć do dnia 11 lipca 2025 r. osobiście, drogą elektroniczną lub korespondencyjnie na adresy: Urzędu Gminy Cisna, Urzędu Gminy w Baligródzie, Urzędu Gminy Olszanica, Urzędu Gminy w Solinie z/s w Polańczyku oraz Urzędu Gminy Komańcza. Fiszki mogli przysyłać mieszkańcy obszaru, przedsiębiorcy i przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz instytucji publicznych. Organem właściwym do rozpatrzenia propozycji projektów był Komitet Sterujący.

Podczas naboru wpłynęło 14 propozycji projektów. W tabeli 1 przedstawiono zestawienie propozycji projektów wraz ze sposobem ich uwzględnienia w projekcie Strategii

lub informacją o odrzuceniu.

Tabela 1 Zestawienie fiszek projektowych ze sposobem uwzględnienia w projekcie Strategii

Lp.	Skrócony opis propozycji projektu	Odniesienie
1.	Kompleks Aktywnej Soliny – ACTIVE SOLINA	Propozycja została częściowo uwzględniona. Zakres ten wpisuje się w projekt strategiczny komplementarny nr 29 <i>Budowa szlaków i ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą.</i>
2.	Kolejka do natury – utworzenie nowej infrastruktury turystycznej na potrzeby obserwacji przyrody i nieba w gminie Cisna i Komańcza	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 1 <i>Wagon Bieszczadzkiej Natury – utworzenie nowej infrastruktury turystycznej na potrzeby obserwacji przyrody i nieba.</i>
3.	Bieszczadzki Klimat Baligrodu i Komańczy – funkcjonalna i estetyczna przestrzeń publiczna	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 2 <i>Bieszczadzki Klimat Baligrodu i Komańczy – funkcjonalna i estetyczna przestrzeń publiczna.</i>
4.	Szlak rowerowy Bieszczadzkich Dolin: Krzywe–Polańczyk, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo Solinka (6) wraz z budową Bieszczadzkiego Centrum Turystyki Rowerowej w Krzywym	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 4 <i>Szlak rowerowy Bieszczadzkich Dolin: Krzywe – Polańczyk, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo San (503), Velo Bieszczady (502) i łącznika Velo Solinka (6) wraz z budową Bieszczadzkiego Centrum Turystyki Rowerowej w Krzywym.</i>
5.	Solinka i San – place zabaw niematerialnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego Bieszczad	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 3 <i>Solinka i San – place zabaw niematerialnego dziedzictwa kulturowego i naturalnego Bieszczad.</i>
6.	Kultura i dziedzictwo kulturowe Bieszczad – zachowanie zabytkowych cerkwi oraz nowe możliwości usług kultury.	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 6 <i>Kultura i dziedzictwo kulturowe Bieszczad – zachowanie zabytkowych cerkwi oraz nowe możliwości usług kultury.</i>
7.	Odnova przestrzeni publicznej w Gminie Olszanica i Gminie Solina	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako

		projekt nr 9 <i>Bieszczadzki klimat gminy Olszanica i Solina — funkcjonalna i estetyczna przestrzeń publiczna.</i>
8.	Bieszczadzki Szlak Carawaningowy	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 8 <i>Bieszczadzki Szlak Carawaningowy.</i>
9.	Bieszczad.ski Wańkowa – zimowa wizytówka województwa podkarpackiego	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 7 <i>Bieszczad.ski Wańkowa – zimowa wizytówka województwa podkarpackiego.</i>
10.	Szlak rowerowy Bieszczadzkich Aniołów: Polańczyk – Wołkowyja – Łopienka, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo San (503) i łącznika Velo solinka (6) wraz z budową Karpackiego Centrum Turystyki Rowerowej w Wołkowie	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 10 <i>Szlak rowerowy Bieszczadzskich Aniołów: Polańczyk – Wołkowyja – Łopienka, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo San (503) i łącznika Velo Solinka (6) wraz z budową Karpackiego Centrum Turystyki Rowerowej w Wołkowie.</i>
11.	Szlak rowerowy Szmaragdowa Pętla Wokół Bieszczadzskich Jezior; Polańczyk – Solina – Zwierzyń – Myczkowce – Solina – Polańczyk, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo San (503)	Propozycja została uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 11 <i>Szlak rowerowy Szmaragdowa Pętla Wokół Bieszczadzskich Jezior: Polańczyk – Solina – Zwierzyń – Myczkowce – Solina – Polańczyk, rozwój infrastruktury rowerowej w korytarzu szlaku Velo San (503).</i>
12.	Ścieżka pokoleń – wzdłuż Hoczewki	Propozycja została częściowo uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 5 <i>Bieszczadzka panorama Komańczy i Baligrodu.</i>
13.	Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej na szlakach i akwenach wodnych w zakresie zadań realizowanych przez Państwową Straż Pożarną	Propozycja została częściowo uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 12 <i>Bezpieczna Przestrzeń Bieszczad – poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej na szlakach i akwenach wodnych.</i>
14.	Poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej na szlakach i akwenach wodnych	Propozycja została częściowo uwzględniona i zamieszczona na liście projektów planowanych do

w zakresie zadań realizowanych przez Bieszczadzkie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii) jako projekt nr 12 <i>Bezpieczna Przestrzeń Bieszczad – poprawa bezpieczeństwa przestrzeni publicznej na szlakach i akwenach wodnych.</i>
---	---

Źródło: Opracowanie własne

1.2. Konsultacje społeczne Strategii

Na podstawie art. 6 ust. 3 *Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (Dz. U. z 2025 r. poz. 198) w dniach 5.08–08.09.2025 r. odbyły się konsultacje społeczne projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*, które miały na celu zapoznanie grupy docelowej z projektem dokumentu.

Projekt *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030* podlegał konsultacjom:

1. z mieszkańcami gmin z terenu Partnerstwa Turystyczne Bieszczady;
2. z lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, w szczególności z działającymi na terenie gmin z terenu Partnerstwa Turystyczne Bieszczady, w tym organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, w szczególności z branży turystycznej;
3. z sąsiednimi gminami i ich związkami;
4. z Dyrektorem Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Rzeszowie – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

Do podmiotów wskazanych w pkt. 3–4 wysłane zostały pisma informujące o konsultacjach.

Konsultacje odbyły się w następujących formach:

1. Zbieranie uwag i wniosków w formie papierowej oraz elektronicznej z wykorzystaniem formularza konsultacyjnego. Wypełnione czytelnie formularze można było dostarczyć:
 - a) drogą elektroniczną na adres e-mail: sekretariat@gminacisna.pl, wpisując w tytule „Konsultacje społeczne – projekt Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady”;
 - b) drogą korespondencyjną na adres: Urząd Gminy Cisna, Cisna 49, 38-607 Cisna;
 - c) bezpośrednio do wyżej wymienionego Urzędu, w godzinach ich pracy.
2. Spotkanie otwarte umożliwiające omówienie założeń dokumentu, a także przedstawienie uwag, opinii i propozycji. Spotkanie odbyło się w dniu 26 sierpnia 2025 roku w Urzędzie Gminy Cisna o godz. 14.00. Spotkanie było również dostępne w formule on-line z komunikacją dwukierunkową. Wzięły w nim udział 2 osoby. Podczas spotkania przedstawiono główne założenia programowe i wdrożeniowe dokumentu tj. wizja, misja, cele strategiczne wraz z odpowiadającymi im działaniami, a także zakres rzeczowy projektów strategicznych, które planowane są do realizacji. Przedstawione zostały również założenia przestrzenno-funkcjonalne, w tym model funkcjonalno-przestrzenny. Podczas spotkania nie wpłynęły żadne uwagi.

3. Spotkanie otwarte w formule on-line umożliwiające omówienie założeń dokumentu, a także przedstawienie uwag, opinii i propozycji. Spotkanie odbyło się w dniu 2 września 2025 roku o godz. 10:00 za pośrednictwem platformy internetowej ClickMeeting. Wzięły w nim udział 3 osoby. Podczas spotkania przedstawiono główne założenia programowe i wdrożeniowe dokumentu tj. wizja, misja, cele strategiczne wraz z odpowiadającymi im działaniami, a także zakres rzeczowy projektów strategicznych, które planowane są do realizacji. Przedstawione zostały również założenia przestrzenno-funkcjonalne, w tym model funkcjonalno-przestrzenny. Podczas spotkania nie wpłynęły żadne uwagi.
4. Zbieranie uwag ustnych do protokołu w budynkach Urzędów, w godzinach ich pracy.

Informację o konsultacjach społecznych ww. projektu dokumentu zamieszczono w dniu 4 sierpnia 2025 roku w następujących formach:

- na stronie internetowej Gminy Cisna – gminacisna.pl, oraz na stronach Partnerów (baligrod.pl, gminaolszanica.pl, esolina.pl, komancza.pl) ze wskazaniem informacji o konsultacjach na stronie Gminy Cisna, w formie publikacji obwieszczenia w sprawie rozpoczęcia konsultacji społecznych projektu dokumentu pn. *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*;
- na stronach Urzędów Gmin w Biuletynie Informacji Publicznej (cisna.bip.gov.pl, bip.baligrod.pl, komancza.pl/bip/k/103, bip.olszanica.pl, bip.solina.regiony.pl) w formie publikacji obwieszczenia w sprawie rozpoczęcia konsultacji społecznych projektu dokumentu pn. *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*;
- w sposób zwyczajowo przyjęty – na tablicach ogłoszeń w: Urzędzie Gmina Cisna, Urzędzie Gminy w Baligrodzie, Urzędzie Gminy Olszanica, Urzędzie Gminy w Solinie z/s w Polańczyku oraz Urzędzie Gminy Komańcza.

Formularz zgłaszania uwag oraz projekt dokumentu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030* dostępne były od 05.08.2025 r:

- w wersji papierowej w budynkach: Urzędu Gmina Cisna, Urzędu Gminy w Baligrodzie, Urzędu Gminy Olszanica, Urzędu Gminy w Solinie z/s w Polańczyku oraz Urzędu Gminy Komańcza;
- w wersji elektronicznej na oficjalnych stronach internetowych: Urzędu Gminy Cisna (gminacisna.pl), Urzędu Gminy w Baligrodzie (baligrod.pl), Urzędu Gminy Olszanica (gminaolszanica.pl), Urzędu Gminy w Solinie z/s w Polańczyku (esolina.pl) oraz Urzędu Gminy Komańcza (komancza.pl).

W trakcie konsultacji społecznych w wyznaczonym terminie wpłynął 1 wypełniony formularz uwag oraz pozytywna opinia Zarządu Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2025 r. (Załącznik do uchwały nr 130/3136/25 Zarządu Województwa Podkarpackiego). Rejestr zbiorczego zestawienia zgłoszonych uwag i/lub wniosków wraz z rekomendacją do ich całościowego bądź częściowego wprowadzenia lub uzasadnieniem do ich nie wprowadzania, przedstawiony został w tabeli 2.

Tabela 2 Rejestr zgłoszonych uwag do projektu Strategii

Lp.	Zgłaszający	Część dokumentu do którego odnosi się uwaga	Obecny zapis	Propozycja zmiany wraz z uzasadnieniem	Stanowisko wraz z uzasadnieniem
1.	Wójt Gminy Cisna	2. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	Brak przypisu o opracowanej Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady	Umieszczenie odniesienia do diagnozy w tekście strategii oraz dodanie odpowiednio umieszczenie informacji o załączniku.	W spisach dodano spis załączników, do których należy <i>Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i> . Ponadto w kilku miejscach w dokumencie dodano odniesienie do Diagnozy. Diagnoza stanowi integralną część Strategii.
2.		2.1. Syntetyczna diagnoza obszaru realizacji IIT, kluczowe uwarunkowania gospodarcze, społeczne i przestrzenno-środowiskowe Partnerstwa Turystyczne Bieszczady	Brak informacji na temat stanu zastanego istniejących zabytków, miejsc kultury i obiektów turystycznych, z których wynikałoby, że faktycznie te obszary wymagają wsparcia w ramach Działania 6.2.	Proszę o dopisanie kwestii zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju instytucji kultury. W syntezie diagnozy proszę o dopisanie kilku zdań w zakresie stanu infrastruktury kultury oraz dziedzictwa kulturowego.	Uzupełniono rozdział 2.1.o diagnozę w zakresie potrzeb w zakresie obiektów zabytkowych oraz informacje w zakresie działających na terenie Partnerstwa instytucji kultury. Analogicznie do uzupełnień w rozdziale 2.1. Strategii, powielono te informacje w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i> .
3.		2.1. Syntetyczna diagnoza obszaru realizacji IIT, kluczowe uwarunkowania gospodarcze, społeczne i przestrzenno-środowiskowe Partnerstwa Turystyczne	-	Niewystarczające informacje dotyczące dostępności transportu zbiorowego.	Uzupełniono rozdział 2.1. o informacje dotyczące możliwości przemieszczania się turystów po obszarze Partnerstwa Turystyczne Bieszczady. Analogicznie do uzupełnień w rozdziale 2.1. Strategii, powielono te informacje w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej</i>

				<i>Partnerstwa Turystyczne Bieszczady.</i>
<i>Bieszczady</i> <i>2.1. Syntetyczna diagnoza obszaru realizacji IIT, kluczowe uwarunkowania gospodarcze, społeczne i przestrzenno-środowiskowe Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i>			Na terenie Partnerstwa Turystyczne Bieszczady istnieje konieczność kompleksowego rozwijania istniejącej oraz tworzenie nowej infrastruktury turystycznej. Obecnie istniejąca sieć można określić jako zadawalającą jednak wymaga dalszego podejmowania działań dotyczących budowy i rozbudowy ścieżek rowerowych, miejsc obsługi rowerzystów oraz dalszego ich wyznaczania i oznakowania tras tak aby stworzono kompleksową sieć szlaków turystycznych na tym obszarze wraz z właściwą standaryzacją dostosowaną do obsługi ruchu turystycznego. Kluczowym produktem turystycznym jest Bieszczadzka Kolej Leśna. Stan infrastruktury związany z obsługą ruchu turystycznego wymaga dalszych działań w zakresie dostawiania do oczekiwanych przez turystę standardów. Dlatego konieczne jest dalsze rozwijanie zarówno w zakresie rozwijania infrastruktury związanej z samą kolejką tj. stacji czy torowisk ale również zagospodarowania obszaru stacji i terenów otaczających aby dalej rozwijać kompleksowe warunki obsługi turystów oraz przedłużyć sezonowość tego produktu. Podobnie dopisać o konieczności rozwijania infrastruktury związanej w produktem turystycznym dot. uprawiania sportów	Uzupełniono informacje w podrozdziale 2.1. w zakresie potrzeb w obszarze turystyki, w szczególności uzupełniono o zaproponowane wskazania w zakresie turystyki na obszarze Partnerstwa. Ponadto do projektu dokumentu dodano mapę 14 przedstawiającą lokalizację planowanych i istniejących oraz komplementarnych szlaków rowerowych. Analogicznie do uzupełnień w rozdziale 2.1. Strategii, powielono te informacje w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady.</i>
4.				

				zimowych (opisać ogólnie ale ze wskazaniem potrzeb- np. obowiązujące standardy i brak takiej infrastruktury) oraz konieczności tworzenia nowych miejsc kamperowych jako nie tylko rozwijanie oferty turystycznej ale również infrastruktury noclegowej.		Uzupełniono informacje w rozdziale 2.1. w obszarze przestrzenno-środowiskowym pkt. 3 <i>Turystyczny charakter obszaru</i> . Kwestie bezpieczeństwa przewijają się w kluczowych wnioskach i rekomendacjach w obszarze przestrzenno-środowiskowym. Ponadto uzupełniono dokument o kwestie bezpieczeństwa publicznego na szlakach i akwenach wodnych w słabych stronach w analizie SWOT. Analogicznie do uzupełnień w rozdziale 2.1 Strategii oraz w analizie SWOT, powielono te informacje w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i>
5.	3.2. Plan operacyjny rozwoju	Kierunek działań 1.1.2. <i>Poprawa bezpieczeństwa na szlakach i akwenach wodnych</i>	Rekomenduje się uzupełnienie potrzeb w zakresie poprawy bezpieczeństwa na szlakach i akwenach wodnych w rozdziale 2.1. <i>Syntetyczna diagnoza obszaru realizacji IIT, kluczowe uwarunkowania gospodarcze, społeczne i przestrzenno-środowiskowe Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i>			Uzupełniono informacje w rozdziale 2.1. w obszarze przestrzenno-środowiskowym pkt. 3 <i>Turystyczny charakter obszaru</i> . Kwestie bezpieczeństwa przewijają się w kluczowych wnioskach i rekomendacjach w obszarze przestrzenno-środowiskowym. Ponadto uzupełniono dokument o kwestie bezpieczeństwa publicznego na szlakach i akwenach wodnych w słabych stronach w analizie SWOT. Analogicznie do uzupełnień w rozdziale 2.1 Strategii oraz w analizie SWOT, powielono te informacje w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i>
6.	2.2. Analiza SWOT, Tabela 2 Analiza SWOT, kolumna Szanse	„Wzrost popytu na aktywny wypoczynek, sport i rekreację w miejscach o bogatych walorach krajobrazowych”	Rekomenduje się usunięcie rekreacji z zapisu i proponuje się zapis: „wzrost popytu na aktywny wypoczynek w miejscach o bogatych walorach krajobrazowych.”			Zastosowano się do zaproponowanej rekomendacji. Zapis „Wzrost popytu na aktywny wypoczynek, sport i rekreację w miejscach o bogatych walorach krajobrazowych” przeformułowano na „Wzrost popytu na aktywny wypoczynek w miejscach o bogatych walorach krajobrazowych”. Analogicznie do zmian w tym zakresie w Strategii, skorygowano ten zapis w <i>Diagnozie sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Partnerstwa Turystyczne Bieszczady</i>

7.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	-	Proszę o wskazanie projektów w taki sposób, aby zakres rzeczowy przedstawiony był w formacie jakie zakresy inwestycyjne realizuje lider, a jakie zakresy inwestycyjne będzie realizował partner. Opis zakresu powinien być ogólny, ale pozwalający na identyfikację, czy może zostać objęty wsparciem i czy realizuje problemy wskazane w syntezie diagnozy, drzewie problemów czy kierunkach działań. Zakres powinien wskazywać na rodzaj planowanej infrastruktury. Wnoszę o krótkie rozwinięcie.	W każdym z projektów strategicznych na liście IIT uzupełniono w zakresach projektów, który zakres będzie realizował Lider, a który zakres będzie realizował Partner. Ponadto przy poszczególnych zakresach projektów dodano krótkie rozwinięcie dotyczące rodzaju planowanej infrastruktury.
8.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	-	Zgodnie z zapisami regulaminów do naborów w ramach działania 6.2 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast – zakończenie projektu do III kw. 2028 r.	W każdym projekcie na liście projektów IIT skorygowano termin zakończenia realizacji projektu na III kwartał 2028 r.
9.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	-	Zakres rzeczowy „budowa drogi rowerowej Strzebownicka-Krzywe należałoby przeformułować na budowę ścieżki rowerowej – w działaniu 6.2 nie przewiduje się wsparcia dróg, które mają na celu ułatwienie w przemieszczaniu się, lecz rozwijać usługi turystyczne. Ponadto jeśli planuje się wykonanie ścieżek rowerowych, czy też miejsc obsługi rowerzystów w działaniu 6.2 należałoby przedstawić na mapie obecny przebieg ścieżek rowerowych (tym bardziej, że na wskazanym obszarze Partnerstwa jest ich kilka) oraz nowe planowane, aby wykazać w jaki sposób mają one wspierać turystykę.	Przeformułowano „budowa drogi rowerowej Strzebownicka-Krzywe” na „budowę ścieżki rowerowej (...)”. Ponadto na mapie 14 przedstawiono lokalizację planowanych w ramach projektów IIT, istniejących oraz komplementarnych szlaków rowerowych.

10.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	-	Rekomenduje się wprowadzenie zmiany na liście projektów IIT w zakresie zapisów dotyczących partnera na „Partner kwalifikowalny w zakresie typów beneficjentów dla działania FEPK.06.02 <i>Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast</i> ”	Rekomendacja została uwzględniona.
11.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	Projekt nr 12	Rekomenduje się uszczegółowienie informacji w zakresie planowanego sprzętu. Ponadto proponuje się zmianę Lidera w projekcie. W działaniach w ramach priorytetu 6 uczestniczyć może m.in. straż pożarna, lecz może wystąpić ewentualnie jako partner, w ramach realizowanych zadań m.in. jeśli spełnia wymogi określone w art. 39 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie 2021–2027.	Rekomendacje zostały uwzględnione.
12.	3.2.1. Projekty strategiczne, Tabela 7 Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowanie w ramach Instrumentu IIT w FEP 2021–2027, Priorytet 6, cel szczegółowy 5(ii)	Projekt nr 7	Rekomenduje się uszczegółowienie informacji w zakresie planowanego zakupu urządzeń.	Rekomendacja została uwzględniona.

Źródło: Opracowanie własne

1.3. Opiniowanie przez Zarząd Województwa

Na podstawie art. 10g ust. 5 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.) pismem z dnia 5 sierpnia 2025 r. Lider Partnerstwa Turystyczne Bieszczady zawnioskował o zaopiniowanie projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030*. Opinia miała dotyczyć sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w strategii rozwoju województwa. Wydanie opinii powinno nastąpić w ciągu 30 dni od dnia doręczenia pisma wraz z projektem dokumentu.

W dniu 26 sierpnia 2025 r. Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie podjął Uchwałę Nr 130/3136/25 w sprawie zaopiniowania projektu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030* w zakresie sposobu uwzględnienia ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w województwie, określonych w *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030*. Opinia stanowi załącznik do ww. uchwały. Zarząd Województwa wydał pozytywną opinię.

2. Ocena poprawności, kompletności, adekwatności i trafności projektu Strategii

Dla oceny poprawności, kompletności, adekwatności i trafności projektu Strategii zadano następujące pytania badawcze:

1) Czy sporządzono Diagnozę zgodnie z art. 10a Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz.)?

Tak, *Diagnozę społeczną, gospodarczą i przestrzenną Partnerstwa Turystyczne Bieszczady* sporządzono zgodnie z art. 10a ww. ustawy.

2) Czy Diagnoza jest kompletna i spójna wewnętrznie?

Diagnoza została opracowana we współpracy Urzędu Gminy Cisna, Urzędu Gminy Baligród, Urzędu Gminy Komańcza, Urzędu Gminy Olszanica, Urzędu Gminy Solina (spojrzenie od wewnątrz) z Wykonawcą zewnętrznym (spojrzenie od zewnątrz). Diagnoza jest spójna wewnętrznie, jej struktura została w sposób logiczny i czytelny podzielona na rozdziały i podrozdziały. Różne zagadnienia z poszczególnych sfer zostały przeanalizowane w odrębnych rozdziałach. Analizie poddano następujące obszary:

- Uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego – dostępność komunikacyjna i mobilność;
- Ludność, zachodzące procesy demograficzne i rozwój w wymiarze społecznym;
- Gospodarka i rynek pracy;
- Środowisko naturalne i infrastruktura;
- Kultura i dziedzictwo;
- Sport, turystyka i rekreacja;
- Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne;
- Bezpieczeństwo publiczne;
- Polityka społeczna;
- Edukacja i wychowanie;
- Kapitał społeczny;
- Finanse samorządowe;
- Turystyczny charakter obszaru.

Swoim zakresem Diagnoza obejmuje stan aktualny (dane ilościowe za 2024 r.) oraz stan poprzedzający stan aktualny (dane dla poszczególnych lat z okresu 2020–2024). Sytuacja bieżąca i zachodzące procesy mają odzwierciedlenie w analizie SWOT, która pozwala stwierdzić jakie na obszarze są problemy i bariery rozwojowe, a jakie są jej potencjały i szanse do rozwoju. Dokument spełnia swoją funkcję, ponieważ umożliwia podjęcie decyzji strategicznych, takich jak określenie wizji rozwoju Partnerstwa Turystyczne Bieszczady, określenie celów strategicznych rozwoju oraz ukierunkowanie działań i wskaźników osiągnięcia celów.

3) Czy w projekcie Strategii została określona wizja? Czy cele strategiczne i operacyjne odpowiadają na zdiagnozowane bariery rozwojowe i potrzeby oraz są odpowiedzią na mocne strony i potencjały obszaru? Czy cele strategiczne i operacyjne przyczyniają się do osiągnięcia wizji?

Tak, w projekcie Strategii określona została wizja, czyli stan docelowy rozwoju obszaru osiągnięty do 2030 roku. Wizja powstała w procesie dialogu, z udziałem mieszkańców obszaru i ich przedstawicieli, podczas różnego rodzaju spotkań. Wizja wyraża aspiracje i ambicje mieszkańców oraz władz lokalnych, a jednocześnie jest możliwa do zrealizowania. W projekcie Strategii określono również cele strategiczne, podzielone na cele operacyjne, których osiągnięcie za pomocą realizacji założonych kierunków działań pozwoli na dojście do stanu przewidzianego w wizji. W procesie opracowania Strategii wyzwania rozwojowe zostały opisane poprzez konkretne cele strategiczne, dzięki czemu uzyskano spójność i komplementarność między elementami diagnozy a planowanymi działaniami.

Do pierwszego celu strategicznego: *Wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców Bieszczad* przypisano dwa cele operacyjne: *1.1. Rozwój publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych (IIT)* oraz *1.2. Wspieranie lokalnych producentów produktów i usług*. Wszystkie kierunki działań przypisane do ww. punktów odnoszą się do potencjału turystycznego Partnerstwa Turystyczne Bieszczady, jakim są wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe należy do najatrakcyjniejszych turystycznie rejonów Polski i województwa podkarpackiego. Cel ten odnosi się do potencjałów obszaru. Jednym z nich jest wielokulturowość, o czym świadczą znajdujące się na terenie poszczególnych gmin zabytki, szczególnie te spójnie wkomponowane w krajobraz – urokliwe drewniane kościoły i cerkwie, pałace, dwory i dworki, zespoły urbanistyczne przydrożne kapliczki, cmentarze różnych wyznań, czy cmentarze wojenne. Drewniana cerkiew w Turzańsku została wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Kolejnymi potencjałami rozwojowymi dla Bieszczad są bardzo wysokie walory przyrodniczo-kulturowe, rozwinięta infrastruktura obszarów chronionych (w tym m.in. liczne szlaki turystyczne i kulturowe), znaczny udział podmiotów gospodarczych oferujących usługi zakwaterowania i gastronomii w ogólnej liczbie podmiotów działających w sektorze usług w województwie, istniejąca baza noclegowa, w tym dobrze rozwinięta sieć gospodarstw agroturystycznych i baza uzdrowiskowa. Przygraniczne położenie umożliwia rozwój turystyki transgranicznej. Dzięki dużym zasobom leśnym dobrze rozwinięty jest przemysł drzewny. Warunki środowiska naturalnego są korzystne dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, a znaczne arealy użytków rolnych wykorzystywane są do hodowli bydła.

Kolejnym celem strategicznym jest cel strategiczny 2. *Mieszkańcy włączeni w rozwój i zachowanie tożsamości Bieszczad*, na którego osiągnięcie składają się dwa cele operacyjne: *2.1. Rozwój usług i promocja kultury, dziedzictwa kulturowego i naturalnego (IIT)* oraz *2.2. Budowanie wspólnot lokalnych*. Do osiągnięcia ww. celi założono realizację kierunków działań, które mają przyczynić się do: podniesienia poziomu usług publicznych, budowania potencjału instytucji kultury, ochrony i udostępniania dziedzictwa wielokulturowość, a także wspierania inicjatyw oddolnych mieszkańców oraz zwiększenia oferty zagospodarowania czasu wolnego

mieszkańców.

Realizacja celu umożliwi rozwój tożsamości mieszkańców, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszaru Bieszczad oraz wpłynie na wzrost poczucia tożsamości mieszkańców. Jednym z głównych działań podejmowanych przez samorządy będzie promocja i kultywowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zwiększanie dostępu mieszkańców tych obszarów do dóbr i usług społecznych, w tym kultury oraz zwiększanie wykorzystania technik teleinformatycznych w dostępie do dóbr kultury mieszkańców. Konieczne jest podejmowanie adaptacji obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych.

Ważnym elementem rozwoju jest budowanie wspólnot lokalnych, a także wspieranie działań takich społeczności. Inicjatywy lokalne powinny mieć wpływ na samoorganizację małych społeczności. Działania te mogą mieć charakter edukacyjny, wychowawczy, kulturalny, rekreacyjny czy też sportowy. Poprzez przekazywane treści należy zwiększać identyfikację z miejscem urodzenia i zamieszkania. Budowanie więzi społecznych powinno być oparte na świadomości i pielęgnowaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego, poszanowaniu praw i tradycji oraz rozwijaniu postaw tolerancji. Na wysoką jakość zasobu wspólnoty, którym jest kapitał społeczny, mają wpływ: zaufanie, współpraca i jakość relacji między ludźmi oraz poziom kształcenia. Kształtowanie regionalnej i lokalnej tożsamości to obowiązek wspólnego działania samorządów oraz ich jednostek, jako kreatorów i w znacznej mierze inicjatorów życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego czy edukacyjnego. Jednym ze sposobów budowania zaangażowania mieszkańców w rozwój obszaru Partnerstwa Turystyczne Bieszczady oraz wzrostu poczucia tożsamości z tym miejscem, będzie m.in. organizacja wszelkiego rodzaju wydarzeń i imprez integrujących społeczność lokalną.

Ostatnim celem strategicznym jest *Zachowanie środowiska naturalnego i ładu przestrzeni Bieszczad*, na który składają się dwa cele operacyjne: 3.1. *Odnowa i funkcjonalność przestrzeni publicznych (IIT)* oraz 3.2. *Racjonalne wykorzystanie dziedzictwa naturalnego*.

Cel strategiczny 3. odnosi się do szeroko rozumianej ochrony środowiska naturalnego oraz stworzenia funkcjonalnych przestrzeni publicznych. Jezioro Solińskie i Jezioro Myczkowieckie oraz Bieszczadzki Park Narodowy z otuliną to zasoby wymagające odpowiedniego zagospodarowania i udostępniania z poszanowaniem przyrody i zachowaniem bezpieczeństwa korzystających. Lasy Państwowe są partnerem przy udostępnianiu lasów dla ludzi, jak również zajmują się zrównoważonym gospodarowaniem zasobami leśnymi, aby służyły obecnym i przyszłym pokoleniom. Wskazane 4 zasoby uzupełnione czynnym udziałem rdzennego mieszkańca składają się na produkt jakim są Bieszczady. Dlatego też trzeba w szczególny sposób zadbać o wysoki poziom zarówno przestrzeni, infrastruktury ogólnodostępnej, jak i usług publicznych, a także racjonalnie wykorzystywać i dbać o posiadane walory, jakimi są zasoby dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Atrakcyjny wizerunek obszaru będzie budowany poprzez unikalne i konkurencyjne przestrzenie publiczne, co stanowić będzie filar do wzmocnienia więzi lokalnej społeczności z miejscem zamieszkania i przełoży się na jakość życia mieszkańców.

4) Czy osiągnięcie celów strategicznych i operacyjnych jest realne?

Niezbędnym warunkiem właściwego planowania strategicznego jest możliwie szeroki

udział różnych grup interesariuszy w procesie tworzenia dokumentu strategicznego. Prace nad Strategią oparte były nie tylko o wiedzę i doświadczenie władz lokalnych, pracowników Urzędu Gminy Cisna, Urzędu Gminy w Baligrodzie, Urzędu Gminy Olszanica, Urzędzie Gminy w Solinie z/s w Polańczyku oraz Urzędzie Gminy Komańcza, Radnych i podmiotu zewnętrznego opracowującego dokument, ale też mieszkańców i ich przedstawicieli. Partycypacyjne podejście daje szansę osiągnięcia zamierzonych celów i urzeczywistnienia założonej wizji.

5) Czy przyjęty zestaw wskaźników monitoringu umożliwi obserwowanie postępu realizacji założonych celów strategicznych?

Określony w projekcie Strategii system monitorowania umożliwi gromadzenie bieżących danych dotyczących postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów. Pozwoli również na obserwację rezultatów prowadzonych działań, a w razie potrzeby na wprowadzenie niezbędnych korekt oraz aktualizacji dokumentu. Zakres monitoringu i ewaluacji Strategii wyznaczają określone w niej cele strategiczne, kierunki działań oraz zaplanowane działania i projekty strategiczne. Monitoring Strategii prowadzony będzie w zakresie finansowym oraz rzeczowym. W każdym projekcie strategicznym określono cele operacyjne oraz kierunki działań, w które ten projekt się wpisuje oraz wskaźniki produktu i rezultatu. Dodatkowo określono wskaźniki mierzalności rozwoju obszaru.

6) Czy dokonano hierarchizacji i wskazano projekty flagowe?

W dokumencie wskazano plan operacyjny, na który składają się: wizja, misja, trzy cele strategiczne i dla każdego z nich po dwa cele operacyjne. Wyznaczone cele mają wymiar społeczny, gospodarczy oraz przestrzenno-środowiskowy. Cele opisują przejście od sytuacji zastanej, wyjściowej (zdiagnozowanej) do sytuacji pożądanej, a więc określają one stan docelowy powstały w wyniku wdrożenia strategii rozwoju. Jednocześnie cele realizują wizję rozwoju. Cele strategiczne mają charakter długofalowy, wskazują generalny kierunek postępowania w realizacji założonej wizji i odpowiadają na pytanie: „co chcemy osiągnąć?”. Cele operacyjne dotyczą średniego horyzontu czasowego, określają narzędzia i sposoby realizacji celów strategicznych. Tym samym odpowiadają na pytanie: „jak to chcemy osiągnąć?”.

Do każdego z celów operacyjnych przypisano kierunki działań, które oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków podejmowanych przez Partnerstwo oraz jego partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie: „co jest do zrobienia?”. Do kierunków działań przypisano projekty strategiczne, które dzięki zintegrowanemu charakterowi i kompleksowemu podejściu stanowią wiązkę konkretnych projektów najistotniejszych dla rozwoju obszaru i realizujących kierunki działań. Kierunki działań wraz z odpowiadającymi im konkretnymi projektami służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania Strategii. Realizacja projektów zapewni osiąganie celów niższego rzędu – celów operacyjnych, co z kolei powinno przyczynić się do osiągania celów

wyższego rzędu, czyli celów strategicznych. Kierunki działań planowane w ramach poszczególnych celów wzajemnie się przenikają i uzupełniają, dzięki czemu możliwe będzie uzyskanie efektu synergii

W drodze hierarchizacji wyodrębniono z działań najistotniejsze elementy i ułożono z nich 12 projektów strategicznych w formule IIT² a więc takich, które w pierwszej kolejności powinny być zrealizowane, gdyż są priorytetowe, a ich efekty bezpośrednio przełożą się na założone cele. Partnerstwo Turystyczne Bieszczady planuje ubieganie się o dofinansowanie na realizację tych projektów w trybie konkurencyjnym w ramach Programu Regionalnego *Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021–2027* w Priorytecie 6 *Rozwój zrównoważony terytorialnie*, Cel szczegółowy 5(ii) *wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie*.

Natomiast pozostałe projekty są projektami komplementarnymi realizującymi cele i założenia wskazane w dokumencie. Projekty te przyczynią się do rozwiązania kluczowych problemów, zmniejszą bariery rozwojowe i wzmocnią potencjał rozwojowy obszaru. Projekty strategiczne mają zarówno charakter inwestycyjny, jak i nieinwestycyjny. Odnoszą się do kwestii społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych. Projekty zostały przedstawione w formie tabeli wraz z podaniem szacunkowego kosztu ich realizacji, planowanego okresu realizacji i potencjalnych źródeł finansowania.

7) Czy dokument jest czytelny i zachowana została jego logika? Czy opracowany został w sposób zrozumiały i dostępny?

Tak, dokument jest czytelny, jego struktura została w sposób logiczny i czytelny podzielona na rozdziały i podrozdziały, osobno przedstawiono część wprowadzającą, wnioski z Diagnozy, część programową, wymiar przestrzenny polityki rozwoju, system realizacji Strategii, mechanizmy włączenia mieszkańców w proces przygotowania, realizacji i oceny Strategii oraz podsumowanie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Dokument sporządzony został czcionką bezszeryfową, odpowiednio dużą (rozmiar 12 pkt, poza tabelami i wykresami), między akapitami zachowano odpowiednie odstępy, każdy główny rozdział rozpoczyna się od nowej strony.

² Wzór listy projektów planowanych do dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021–2027, przygotowany jest zgodnie z zapisami Zasad realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021–2027 przez Instytucję Zarządzającą, strona internetowa Serwisu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego, rpo.podkarpackie.pl

3. Weryfikacja założeń Strategii wobec zapisów dokumentów wyższego rzędu

Strategia rozwoju odnosząc się w swych założeniach (celach strategicznych, celach operacyjnych i kierunkach działań) do zidentyfikowanych problemów mieszkańców na obszarze, uwzględnia kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym (stanowiąc istotny element całościowej wizji rozwoju jednostki), a także dokumentów wyższego szczebla, regulujących działania w przedmiotowym obszarze. W związku z tym komplementarność z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji Strategii.

Oceny spójności celów strategicznych z dokumentami wyższego rzędu dokonano bezpośrednio w dokumencie. Ocena ta odnosiła się do następujących dokumentów:

1) Na szczeblu międzynarodowym i krajowym:

- *Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021–2027 w Polsce;*
- *Agenda 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju;*
- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;*
- *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030;*
- *Polityka Ekologiczna Państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej;*
- *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030;*
- *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030;*
- *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły;*
- *Mapy Zagrożenia Powodziowego,*
- *Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły;*
- *Plan przeciwdziałania skutkom suszy.*

2) Na szczeblu regionalnym:

- *Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2030;*
- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego;*
- *Strategia rozwoju i komunikacji marketingowej turystyki województwa podkarpackiego na lata 2020–2025;*
- *Program Strategiczny Rozwoju Transportu Województwa Podkarpackiego do roku 2030;*
- *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad.*

Sprawdzenie zgodności założeń Strategii z dokumentami wyższego rzędu wykazało pełne powiązanie z tymi dokumentami, a część założonych w Strategii celów bezpośrednio przyczyni się do realizacji założeń opracowań regionalnych i krajowych.

Podsumowanie

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Turystyczne Bieszczady na lata 2025–2030 oraz przeprowadzony proces jej tworzenia spełniają wszystkie podstawowe kryteria ewaluacyjne. Dokument powstał przy współpracy podmiotu zewnętrznego, przedstawicieli władz lokalnych, pracowników instytucji publicznych oraz mieszkańców i ich przedstawicieli. Interesariusze mogli wyrażać swoje potrzeby, opinie i uwagi w badaniu ankietowym, podczas spotkań oraz w procesie konsultacji społecznych. W związku z tym należy stwierdzić, że dokument stanowi odpowiedź na oczekiwania i potrzeby miejscowej społeczności.

Nie odnotowano uchybień proceduralnych, dokument powstał zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa oraz rekomendacjami Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, zawartymi w opracowaniu *Strategia Rozwoju Gminy – Poradnik praktyczny*.

W systemie realizacji Strategii można zauważyć podejście horyzontalne, tzn. cele operacyjne dotyczą kilku sfer, z tego też względu niektóre projekty przewidziane są do realizacji w ramach interdyscyplinarnej współpracy kilku podmiotów. Strategia uwzględnia wszystkie elementy wynikające z *Ustawy z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. z 2020 r. poz. 1378 z późn. zm.), w tym w szczególności zawiera opis OSI wojewódzkich i lokalnych, model struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej obszaru.

Mając na uwadze powyższe – uznaje się, że działania i projekty przewidziane do realizacji w ramach Strategii przyniosą zakładane efekty przy użyciu dedykowanych im instrumentów i zasobów. Założenia są trafne i spójne, a cele odpowiadają na zdiagnozowane problemy, potencjały i wyzwania rozwojowe.

Spis tabel

Tabela 1 Zestawienie fiszek projektowych ze sposobem uwzględnienia w projekcie Strategii	7
Tabela 2 Rejestr zgłoszonych uwag do projektu Strategii	11